

چشم‌انداز تازه اجرای طرح کالابرگ الکترونیک

درحالی‌که هزینه خوراکی‌ها از توان بسیاری از خانوارها فراتر رفته، بحث درباره شیوه‌های تازه طرح کالابرگ نشان می‌دهد حمایت مؤثر تنها با تقویت منابع و بازنگری در مدل اجرا ممکن است

طرح «کالابرگ الکترونیک» در میانه جهش بی‌سابقه قیمت‌ها، به‌مثابه سازوکاری حیاتی برای پایداری معیشت خانوارهای فرودست قد برافراشته است؛ دهک‌هایی که زیر فشار تورم خوراکی‌ها، حتی از تأمین بدیهی‌ترین نیازهای روزانه بازمی‌مانند. سنگینی تورم بر سبد مصرفی ــ به‌ویژه در اقلام خوراکی و آشامیدنی ــ چنان فزاینده شده که حمایت کالایی دیگر نه یک انتخاب، بلکه ضرورتی قطعی برای جلوگیری از فرسایش امنیت غذایی و حفظ حداقلی از کرامت زندگی بوده و هست.

آمارهای تورمی آبان‌ماه

براساس گزارش مرکز آمار ایران، تورم آبان‌ماه ۱۴۰۴ به ۴۰.۴ درصد و تورم نقطه به نقطه به ۴۹.۴ درصد رسید. به‌بیان دیگر، در آبان‌ماه امسال، خانوارهای ایرانی برای خرید یک سبد مشابه کالا و خدمات نسبت به سال گذشته، به‌طور میانگین نزدیک به ۵۰ درصد هزینه بیشتری پرداخت کرده‌اند. تورم نقطه به نقطه آبان‌ماه ۱۴۰۴ در مقایسه با ماه قبل، ۰.۸ واحد درصد افزایش داشته که در نوع خود یک رکورد است، اما مسئله مهم‌تر، نرخ تورم کالاهای خوراکی و اقلام ضروری خانوارهاست که بیشترین افزایش قیمت را در بازه یک ساله منتهی به آبان تجربه کرده‌اند. رکوردهای قیمتی در گروه‌های اقلام خوراکی بسیار قابل توجه‌است؛ در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با تورم نقطه به نقطه ۶۶.۲ درصد، «میوه و خشکبار» با رشد ۱۰۸.۳ درصدی و «نان و غلات» با ۱۰۰.۲ درصد افزایش قیمت، دو گروهی هستند که شدیدترین جهش قیمتی در میان اقلام خوراکی طی یک سال گذشته را ثبت کرده‌اند. در نمودارهای تورمی آبان، لبنیات در رتبه سوم بیشترین افزایش قیمت قرار گرفته است.

نکته با اهمیت دیگر این است که توزیع وزن تورم نشان می‌دهد بیش از ۶۰ درصد تورم از دو بخش خوراکی‌ها و اجاره مسکن ناشی می‌شود. مطابق ضرایب اهمیت در آبان ۱۴۰۴، خوراکی‌ها حدود ۲۹ درصد و اجاره‌بها و خدمات مرتبط بیش از ۳۳ درصد وزن تورم را تشکیل

می‌دهند. این دو شاخص نشان می‌دهد اگر خانواده‌ای حتی در دهک‌های فرودست‌تر و متعلق به لایه‌های پایین درآمدی، مستاجر نباشد و خانه ملکی داشته باشد و در عین حال، از حمایت‌های کالایی در حوزه اقلام و کالاهای خوراکی برخوردار شود، بار فشار تورمی روی دوش این خانواده سبک‌تر خواهد شد و تأثیرگذاری تورم روی معیشت اعضای آن به حداقل خواهد رسید.

تأثیرگذاری طرح کالابرگ الکترونیک

بنابراین پرسش اصلی این است که در چنین شرایطی که درآمد خانوارها به‌خصوص مزدگیران بخش‌های عمومی و دولتی در طول سال ثابت است اما هزینه سبد خوراکی‌ها رو به تزاید، اجرای کالابرگ الکترونیک تا چه اندازه می‌تواند دغدغه‌های خانواده‌ها در حوزه خوراکی‌ها را از میان بردارد. علیرضا حیدری «کارشناس رفاه و تأمین اجتماعی در پاسخ به این سؤال می‌گوید: «اثرگذاری کالابرگ الکترونیک به شیوه اجرا و بازه حمایت‌های مندرج در طرح اجرایی بستگی دارد. اگر طرح به گونه‌ای اجرا شود که خانواده‌های فرودست بتوانند «بخش اعظم نیازهای خوراکی» خود را از آن طریق تأمین کنند، تأثیرگذاری این طرح بسیار زیاد خواهد بود.»

او با بیان اینکه بیشترین فشار تورم در ماه‌های اخیر روی سبد خوراکی‌های خانوار بوده است و همین امر اهمیت حمایت‌های کالایی از دهک‌های فرودست را بیشتر نمایان می‌سازد، تصریح کرد: «دولت باید در اسرع وقت منابع آزاد شده از محل قطع یارانه نقدی دهک‌های ثروتمند (که آمار حذفی‌ها تا پایان سال به ۱۸ میلیون نفر می‌رسد) را صرف افزایش حمایت‌های کالایی و کالابرگی از فرودستان کند.»

حیدری با تأکید بر اینکه در حال حاضر اعتبار کالابرگی که پرداخت می‌شود با توجه به گرانی‌ها کافی نیست، در ارتباط با شیوه‌های اجرای طرح کالابرگ گفت: «در روزهای اخیر صحبت از اجرای کالابرگ تخفیفی به عنوان یک شیوه جدید در میان آمده است. در این رابطه جزئیات خاصی مشخص نشده اما اگر قرار باشد کالابرگ

تخفیفی، طرحی موفق و تأثیرگذار از آب دربیاید، باید میزان تخفیف به اندازه کافی و قابل قبول و دایره شمول آن گسترده باشد.

در غیر این صورت، چیزی شبیه طرح‌های تخفیفی فروشگاه‌های زنجیره‌ای می‌شود که خانواده‌های فرودست به دلیل استطاعت مالی پایین، توان مشارکت در آن‌ها را ندارند.»

مبالغ و اعتبار کالابرگ

بر اساس آخرین اخبار اعلامی، مرحله پنجم کالابرگ الکترونیک قرار است در هفته دوم آذر ۱۴۰۴ به مرحله اجرا برسد. ابتدا اعتبار خرید کالا برای دهک‌های اول تا سوم واریز خواهد شد و سپس طی ۱۰ تا ۱۴ روز آینده دهک‌های چهارم تا هفتم در نوبت دریافت کالابرگ قرار می‌گیرند. بر اساس اعلام وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، دهک‌های اول تا سوم، ۵۰۰ هزار تومان برای هر نفر و دهک‌های چهارم تا هفتم، ۲۵۰ هزار تومان برای هر نفر در دریافت خواهند کرد.

به این ترتیب، یک خانواده سه نفره متعلق به ۵۰۰ هزار تومان کالابرگ الکترونیک دریافت می‌کند. با توجه به اینکه محاسبات فعالان کارگری و اعضای کارگری شورای عالی کار نشان می‌دهد کمترین هزینه خوراکی‌های یک خانواده ۱۳ نفره در ماه‌های اخیر به حدود ۱۰ میلیون تومان رسیده، کالابرگی که اعتبار ماهانه آن یک میلیون و ۵۰۰ هزار تومان است، حتی نیمی از هزینه‌های ضروری خانوار در حوزه خوراکی‌های مورد نیاز را پوشش نمی‌دهد.

حیدری با تأکید بر اینکه «در این زمینه، سطح پوشش کالابرگ الکترونیک و حمایت‌های کالایی، بیشترین اهمیت را داره» ادامه داد: «هر شیوه‌ای که برای اجرای طرح در آینده در نظر گیرند، باید این اصل مسلم را منظور کرده باشد؛ اینکه یک خانواده بتواند بدون دغدغه نیازهای خوراکی خود را تأمین کند، بیشترین اهمیت را دارد؛ جزئیات کار و اختلاف بر سر شیوه اجرا، چندان مهم نیست و در اولویت بعدی قرار می‌گیرد.»

اعتبار هدفمند و ضرورت تکمیل آن

تأکید می‌کنند، تنها تخفیف‌های عمیق و واقعی می‌تواند به ارتقای امنیت غذایی بینجامد.

از دل همین بحث‌ها، بار دیگر توجه به ظرفیت‌های فراموش شده‌ای چون «تعاونی‌های مصرف کارگری» ضرورت یافته؛ نهادهایی که زمانی بخشی مهم از معماری حمایت معیشتی بودند و با سازوکاری شفاف و منصفانه، امکان ارائه کالا با تخفیف‌های مؤثر و پایدار را فراهم می‌کردند. احیای این ظرفیت، در کنار تداوم کالابرگ اعتباری، می‌تواند ساختاری دوگانه و مکمل بیافریند که هم قدرت خرید را تقویت کند و هم ثبات بیشتری به بازار کالاهای اساسی ببخشد. پرسش امروز این است: آیا می‌توان با تلفیق این دو مسیر ــ اعطای اعتبار هدفمند و شبکه منظم تعاونی‌ها ــ راهی پایدار برای صیانت از معیشت خانوارهای آسیب‌پذیر گشود؟ پاسخ به این پرسش، در گرو اراده‌ای است که حمایت را امری مقطعی نمی‌داند، بلکه آن را بخشی از معماری کلان امنیت غذایی کشور تعریف می‌کند.

یک پیشنهاد جدید

در روزهای ابتدایی آذر، احد رستمی رئیس مرکز مطالعات و اطلاعات رفاهی ایرانیان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در مورد اجرای کالابرگ الکترونیک گفت: «طرحی با وزارت جهاد کشاورزی دنبال می‌شود که اگر به نتیجه برسد کالاهای مصوب مصوب و قیمت‌گذاری شده آنها به نرخ مصوب و با یارانه به مردم پرداخت می‌شود که در آن صورت تا هفته آینده به نتیجه می‌رسیم و اعلام خواهد شد، اما عجلتاً کالابرگ مرحله پنجم به روال قبلی پرداخت می‌شود.»

این طرح پیشنهادی، همان طرح تخفیفی کالابرگ الکترونیک است که «احمد میدری» وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در روزهای نیمه دوم آبان‌ماه، احتمال اجرای آن را داده بود. او گفت: «شیوه جدید تخصیص کالابرگ از آذرماه و بر اساس انتخاب مردم اجرایی می‌شود.»

وزیر تعاون با بیان اینکه تأمین مالی مرحله پنجم کالابرگ انجام شده و جلسات مفصلی بین دولت و مجلس برای اجرای آن برگزار شده، اظهار داشت: «این شیوه، شیوه متفاوتی است که به مردم اجازه انتخاب می‌دهد که از بین دو شیوه یکی را انتخاب کنند که هنوز نهایی نشده و به زودی با نهایی شدن آن از آذرماه اجرایی می‌شود.»

میدری با بیان اینکه اعتبارات این طرح از ۱۵۰۰ همت به ۳ هزار میلیارد تومان افزایش یافته، افزود: «برای کالابرگ دو طرح وجود دارد. پیشنهاد ما این است که افراد همچون دفعات قبل مبلغ ۵۰۰ هزار تومان اعتبار را به ازای هر نفر را دریافت‌وا و بین ۱۱ قلم کالای مورد نظر در فروشگاه‌ها خریداری کنند یا اینکه از ۱۲ هزار فروشگاه این کالاها را با قیمت مصوب با تخفیف حداقل ۲۰ درصد خریداری کنند.»

او افزود: «این پیشنهادی است که وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به وزارت جهاد کشاورزی ارائه داده و در کمیته مشترکی که نمایندگان مجلس نیز در آن حضور خواهند داشت، این طرح نهایی خواهد شد.»

اما ظاهر این طرح تخفیفی در همان روزهای پایانی آبان ماه، با مخالفت نمایندگان مجلس مواجه شده است. به اعتقاد نمایندگان مجلس، شیوه انتخابی از سوی دولت یعنی ارائه سبد کالایی ۵۰۰ هزار تومانی یا ارائه تخفیف ۲۰ درصدی با روح قانون مطابقت نداشته و فلسفه کالابرگ را زیر سؤال می‌برد.

برای نمونه، نایب‌رئیس کمیسیون برنامه و بودجه مجلس با اشاره به تصمیم اخیر دولت در باره تغییر شیوه اجرای کالابرگ، این اقدام را دور شدن از مقصود قانونگذار توصیف کرد. کوچکی نژاد ادامه داد: «مجلس هنگام تصویب این حکم، «به صراحت» بر ارائه کالاهای اساسی به قیمت ثابت در تمامی سال تأکید کرده و هدف اصلی آن را «تقویت قدرت خرید اقشار کم‌درآمد بدون تحمیل هزینه جدید» دانسته است.»

او تأکید کرد: «آنچه امروز از سوی دولت در قالب «ارائه کالا با تخفیف ۲۰ درصدی» مطرح شده، عملاً جایگزینی مفهوم حمایت مستقیم با یک تخفیف محدود است.»

میدری افزود: «وقتی قانون به روشنی می‌گوید کالا باید با نرخ ثابت به مردم ارائه شود، هیچ مقام و هیچ دستگاهی حق ندارد آن را تبدیل به طرح‌های تخفیفی یا امتیازی کند.»

گویا فعلاً طرح تخفیفی، از دستور کار خارج شده است. آذر، در آستانه اجرایی شدن مرحله پنجم طرح کالابرگ الکترونیک، احمد نادری «نماینده مجلس» با اشاره به اختلاف‌نظرهای گذشته میان دولت و مجلس درباره شیوه حمایت، گفت که دولت در نهایت به قانون برنامه هفتم تمکین کرده و مدل «ارائه مستقیم کالا» برای دهک‌های پایین‌مبنای اجرا قرار گرفته است. او تأکید کرد که مرحله پنجم «امروز و فردا» واریز خواهد شد و انتظار می‌رود اعتبار دهک‌های اول تا سوم به زودی اختصاص یابد.

او افزود که دولت ابتدا دو مدل «اعطای اعتبار» و «تخفیف ۲۰ درصدی» را مدنظر داشت، اما قانون کالابرگ الکترونیک صراحت دارد که حمایت باید به شکل ارائه کالا انجام شود. نادری تأکید کرد: «دولت نهایتاً به قانون تمکین کرد و از امروز سه دهک اول با مدل کالایی مصوب مجلس تحت پوشش قرار می‌گیرند.»

در همان روز نهم آذر، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، در توضیحی پیرامون اظهارات سخنگوی دولت درباره کالابرگ الکترونیک تأکید کرد که هیچ اختلافی در اصل اجرای این طرح وجود ندارد و موضوع صرفاً به شیوه تأمین مالی آن مربوط می‌شود؛ تصمیم‌گیری در این زمینه نیز در کمیته مشترک دولت و مجلس انجام خواهد شد.

یادداشت
O P I N I O N

فتح الله بیات

رئیس اتحادیه کارگران قراردادی

غیررسمی‌زدایی

ضرورت امروز اقتصاد

در بسیاری از مباحث سیاست‌گذاری بازار کار، «اقتصاد پنهان» مفهومی انتزاعی تلقی می‌شود؛ اما در ایران امروز، این پنهان بودن، چهره‌ای بسیار روشن دارد: حدود ۵ میلیون کارگر بی‌نام‌ونشان که دور از هر نوع نظارت قانونی، در کارگاه‌های زیرپله‌ای، در خانه‌های مسکونی تبدیل شده به واحد تولیدی، یا در فضاهای غیررسمی حاشیه‌شهرها کار می‌کنند. اینان نیروی مؤثر تولید در کشورند، اما سهمی از حقوق بنیادین کار ندارند؛ نه قرارداد، نه بیمه، نه حداقل دستمزد، نه امنیت شغلی و نه امیدى به بازتنسّتی. کارگاه‌هایی که این کارگران در آن‌ها مشغولند، از منظر قانون عملاً وجود خارجی ندارند. زیرساختی برای بازرسی ندارند و در تیررس هیچ نهاد ناظری قرار نمی‌گیرند. همین خصلت پنهان کارانه، آمار دقیق را ناممکن کرده است؛ حتی وزارت کار نیز تصویری روشن از حجم واقعی نیروی کار غیررسمی ارائه نمی‌دهد. با این حال، شواهد میدانی و داده‌های موجود نشان می‌دهد جمعیتی نزدیک به پنج میلیون نفر در این مدار بی‌سپرناه فعالیت می‌کنند؛ جمعیتی که اگرچه بی‌صداست، اما وزن اقتصادی آن در تولید کالا و خدمات کشور کم نیست. این کارگران از ابتدایی‌ترین حقوق انسانی محرومند. مزد آنان، اگر پرداخت شود، الزاماً به حداقل مصوب شورای عالی کار نزدیک نیست. ساعات کارشان در اغلب موارد طولانی و محیط کارشان ناایمن است. در چنین فضایی، امکان مطالبه حق تقریباً صفر است. قدرت چانه‌زنی کارگر زیر فشار مطلق قرار دارد و کارفرما هرگونه شرط ناعادلانه را به‌سادگی تحمیل می‌کند.

این چرخه، نه‌فقط برای کارگر، بلکه برای اقتصاد کشور نیز ویرانگر است؛ زیرا فقدان استانداردهای کار، کیفیت تولید را پایین می‌آورد، رقابت سالم را برهم می‌زند و بنیان صندوق‌های بیمه‌ای را تضعیف می‌کند. در برابر ۱۰ میلیون و ۹۱۸ هزار بیمه‌شده اجباری سازمان تأمین اجتماعی، وجود ۵ میلیون کارگر غیررسمی، نشان‌دهنده گستره چشمگیر اقتصاد غیررسمی است. اگر تنها همین ۵ میلیون نفر در بازه‌ای مشخص تحت پوشش بیمه قرار گیرند و برای هر یک حداقل ۲ میلیون تومان حق بیمه ماهانه به حساب تأمین اجتماعی واریز شود، ورودی صندوق نزدیک به ۱۰ هزار میلیارد تومان افزایش خواهد یافت، رقمی که می‌تواند بخش مهمی از بحران ناترازی صندوق را درمان کند و پایداری مالی آن را تضمین‌پذیرتر سازد.

حتی اگر تنها نیمی از این جمعیت، طی یک برنامه دوساله رسمی شوند، پیامدهای مثبت آن در بازار کار، در ساختار تأمین اجتماعی و در کیفیت زندگی کارگران ملموس و پایدار خواهد بود. غیررسمی‌زدایی باید به یکی از اولویت‌های قطعی دولت تبدیل شود؛ نه صرفاً به‌عنوان یک اقدام اقتصادی، بلکه به‌مثابه سیاستی اجتماعی برای بازگرداندن کرامت به نیروی کار. کار شایسته تنها در سایه شفافیت، قرارداد، بیمه و نظارت امکان‌پذیر است. امروز، پنجره‌ای کم‌نظیر برای اصلاح بازار کار پیش روی کشور است: رسمی‌سازی میلیون‌ها کارگر مظلوم، تقویت پایه‌های مالی تأمین اجتماعی و حرکت به‌سوی اقتصادی که در آن هیچ کارگری از بیمه، امنیت و آینده محروم نماند.

“

کالابرگ

الکترونیک

در دور تازه

اجرا، همزمان

با طرح‌های

مکمل و

پیشنهادهای

متفاوت بررسی

می‌شود؛

پرسش اساسی

این است: کدام

شیوه بیشترین

توان صیانت

از معیشت

فرودستان را

دارد؟